

TOMMASO ALBERTİ'NİN İSTANBUL ve BALKANLARA SEYAHATI (1609-1621)

The Travels of Tommaso Alberti to the Balkans and Istanbul (1609-1621)

Mikail ACIPINAR*

ÖZET

Tarih araştırmalarında birinci el kaynak olmaları sebebiyle seyahatnamelerin önemli bir yere sahip olduğu muhakkaktır. Özellikle sosyal tarih çalışmaları bakımından değerleri bir kat daha artan bu gezi anlatılarının tercüme ve yayımlarında son yıllarda belirgin bir artış görülmektedir. Bu bakımdan, XVII. yüzyılın başlarında İstanbul ve ardından Polonya-İstanbul-Venedik arasında ticaret amaçlı seyahatler düzenleyen İtalyan tüccar-seyyah Tommaso Alberti'nin eserinde de, I. Ahmed ve halefleri I. Mustafa ile II. Osman dönemlerine dair birçok bakımdan kıymet arz eden bilgiler bulunmaktadır. Bu makalede, seyahatnamenin ve seyahatnamede geçen bilgilerin bir tahlili yapılarak, Osmanlı Devleti, seyahat güzergâhı, ticaret ve Balkan şehirlerine ilişkin anlatılanların tarihî ve coğrafi açıdan bir değerlendirilmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler; Tommaso Alberti, Seyahatname, İstanbul, Venedik, Polonya, Balkanlar

ABSTRACT

It is indisputable that as a first hand source the book of travels occupies an important place in historical studies. In particular, these books are more valuable in terms of socio-historical studies. However, it can be seen a significant increase in translations and publications of these books in recent years. In this regard, in the accounts of Italian merchant-traveler Tommaso Alberti, who travelled between Venice-Istanbul and Poland, gives some important information concerning such Ottoman rulers as Ahmed I, his successors Mustafa I and Osman II. In this article, we will analysis the Alberti's brief account and its information about Ottoman state, destinations, commercial activities, as well as other historical and geographical data relating to Balkan cities.

Keywords; Tommaso Alberti, travelsbook, Istanbul, Venice, Poland, Balkans.

* Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bornova-İZMİR.

XVII. yüzyılın hemen başlarında bir iş seyahatine çıkan Tommaso Alberti'nin Venedik-İstanbul ve İstanbul-Polonya gezisine dair notları oldukça ilgi çekici bilgiler sunmaktadır. Aslen Bolognalı olup Doğu Akdeniz'e yaptığı iki yolculukta, Venedikli tacirlerin temsilciliğini yapması münasebetiyle zaman zaman Venedikli olarak da anılan tüccar-seyyah Tommaso Alberti hakkında, İstanbul ve Polonya'ya yaptığı seyahatleri dışında, bilinenler çok azdır¹. 1609-1621 yılları arasında İstanbul'a yaptığı yolculuklarını kaleme aldığı seyahatnamesi Bolognalı bir eczacı olan *Alberto Bacchi della Lega* tarafından bulunarak 1889 yılında yayımlanmıştır². Eserin 1969 yılındaki ikinci baskısından (*Bologna, Commissione per i testi di lingua, 1969*) sonra 2006 yılında Andrea Scardicchio tarafından yazılan girişle birlikte dijital bir baskısı daha yapılmıştır³.

Alberti'den geriye kalan tek şey olan kısa seyahatnamesiyle ilgili Türkçe literatürde çok fazla çalışma bulunmamaktadır. "*Tommaso Alberti'nin İstanbul'a Seyahati*" başlıklı seyahatnamesinde yer alan bilgiler İstanbul'un genel görüntüsü ve sosyal yaşamından çok, seyahat güzergâhları, Balkan şehirleri, Venedik-İstanbul-Polonya arasında cereyan eden ticaret ve Osmanlı idarî sistemiyle ilgili bilgileri ihtiva etmektedir. Yazara göre; eserde naklettiği bilgilerin ayrıntısı sarayda görevli Bostancıbaşı kethüdası ile kurduğu yakın ilişkiye dayanmaktadır. Bahsi geçen kethüdanın yardımıyla saraya girmeyi başaran Alberti'nin bazı köşkler ve harem dairesi civarında yer alan havuzu görme şansını yakaladığı yönündeki bilgiler aslında kendisine ait değildir. Seyahatnamenin ayrıntılı bir tenkidini yapmadığı için yazar tarafından nakledilen bilgilerin tümünü doğru kabul eden Yerasimos'a göre, havuzda yer alan minyatür bir geminin yanısıra sultanın odasını da gördüğünü belirten yazarın anlattığı tasvirler gerçeğe oldukça yakındır. Yine ona göre, kendisi harem dairesini görme şansını elde eden nadir yabancılar arasında yer almaktadır⁴. Ancak bu bilgilerin doğru veya en azından kendi anlatısı olmadığı aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Ancak, Alberti'nin padişahın sarayına girebilen nadir Avrupalılardan olmadığı ve bununla ilgili bölümlerin esasen kadim bir intihal olduğu üzerinde durmadan önce, bazı eksiklerine rağmen, yıllar önce İtalyan edebiyatında Türklerle ilgili bilgiler veren değerli bir çalışma hazırlayan Ümit Gürol'un; "*Tommaso Alberti ise Osmanlı Sarayı'nın Batı kamuoyunda merak konusu olan gizemli görüntüsünü ve yaşantısını gözler önüne serer... Özellikle harem yaşantısı, günümüz İtalyan okurunun bile ilgisini çekecek kadar ayrıntılıdır. Yazarın hareme girme olasılığını düşünmek bile olanaklı olmadığına göre, bu ayrıntılı 'bilgi'leri nereden edindiği bir soru olarak kalır*"⁵ şeklindeki açıklamaları doğru bir tespit olmakla birlik-

¹ Stefanos Yerasimos, "Alberti, Tommaso", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul 1993, s. 181.

² Çalışmamızda eserin bu baskısı kullanılacak ve atıflar buna göre yapılacaktır. Bkz. Tommaso Alberti, *Viaggio a Costantinopoli di Tommaso Alberti (1609-1621)*, Yayımlayan: Alberto Bacchi della Lega, Bologna 1889.

³ Andrea Scardicchio, *Viaggio a Costantinopoli di Tommaso Alberti (1609-1621)*, Edizioni digitali del CISVA, 2006, 82 s.

⁴ *Agm*, s. 181.

⁵ Ümit Gürol, *İtalyan Edebiyatında Türkler (Başlangıcından 1982'ye)*, Ankara 1987, s. 70.

te, Alberti'nin söz konusu yakın ilişkileri sayesinde saraya girdiğini ifade ettiği bilgileri dikkate alıp almadığını bilemiyoruz.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, son dönemde yapılan çalışmalarda Alberti'nin eserinin Osmanlı sarayı ile ilgili kısmıyla, kendisinden çok kısa süre öncesine kadar İstanbul'da Venedik baylosu olarak görev yapan Ottaviano Bon'un (1604-1608) eseri⁶ arasında benzerliklerin yer aldığı daha önce tespit edilmiştir⁷. Bununla birlikte Alberti'nin eseriyle Bon'un raporları arasındaki benzerliğin sanılandan çok daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bilhassa Yerasimos'un üzerinde durduğu Bostancıbaşının kethüdasıyla olan yakınlığı ve harem dairesi ile ilgili bilgilerin, çok az değişiklikler veya eklemelerle, Ottaviano Bon'daki kayıtlarla aynı olduğunu ifade etmek gerekir. Hal böyle iken sarayla ilgili bilgilerle birlikte, köşkler, bahçeler, divan, ahırlar, hazine odaları, saray ahalisi, Enderun, saray görevlileri, saray adetleri ve inançlar gibi eserin en hacimli kısmını oluşturan konuların tamamen Ottaviano Bon'un eserinden alındığı görülmektedir⁸. Bilhassa sarayın bizzat gözlemlendiğine ve gezildiğine ilişkin aktarılan bilgiler de, ufak değişiklikler dışında, tamamen Bon'dan nakledilmiştir⁹:

“Sultanın av için dışarıda bulunması münasebetiyle, sultanın bahçıvanlarının başı demek olan Bostancıbaşının kâhyası ile olan yakın arkadaşlığım sayesinde, onun korumasında adı geçen saraya deniz kapısından [la porta da mare delli cavalli marini; Bon, s.32] girme

⁶ Ottaviano Bon'un *relazione* biçiminde kaleme aldığı yazıları ilk olarak 1610-1620 yılları arasında İstanbul'daki İngiliz elçiliğinde görevli olan Robert Withers tarafından **A Description of the Grand Signor's Seraglio or Turkish Emperours Court** başlığıyla İngilizce'ye tercüme edilmiş, 1638 yılında İstanbul'a gelen bir başka İngiliz John Greaves tarafından bulunarak R. Withers'in adıyla 1650 yılında Londra'da yayımlanmıştır. İtalyanca orijinali “Descrizioni del Serraglio del Gransignore fatta dal Bailo Ottaviano Bon (1608)” ismiyle Nicolò Barozzi ve Guglielmo Berchet editörlüğündeki **Le Relazioni degli Stati Europei: Lettere al senato degli ambasciatori Veneziani del secolo decimosettimo, Turchia (Venezia 1871)**'da yayımlanmış, son olarak da Bruno Basile tarafından **Ottaviano Bon, Il serraglio del Gransignore, Salerno Editrice, Roma 2002** ismiyle basılmıştır. Çeşitli baskıları yapılan bu eser İngilizce tercümesinden Türkçe'ye aktarılmıştır. Bkz. Robert Withers, **Büyük Efendi'nin Sarayı**, Çev. Cahit Kayra, Pera Turizm ve Tic., İstanbul 1996 ve Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2010.

⁷ Bruno Basile, “Tommaso Alberti, Ottaviano Bon e il Serraglio del Gransignore”, **Filologia e Critica**, Gennaio-Aprile 2002, Anno XXVII, s. 124-34'ten naklen Scardicchio, **age**, s. 3-4.

⁸ Krş. **Seyahatname**, s. 60-206; Bon, **age**, s. 25-117.

⁹ Krş. **Seyahatname**, s. 70; Bon, **age**, s. 32.; **Ottaviano Bon**: “*Io con l'occasione di essersi ritrovato il re fuori alla caccia, per l'amicizia che tenevo col Chiaia, che è maggiordomo del Bustangibassí che vuol dire capo delli giardinieri del re, ebbi comodità di entrare, con la sua scorta nel detto serraglio, per la porta da mare delli cavalli marini, e fui da lui condotto a vedere diverse stanze ritirate del re...*”; **Tommaso Alberti**: “*Io con l'occasione d'essere il Re ritornato fuori alla caccia, per la stretta amicizia che teneva con il Chiccaia, che è il maggiordomo del Bostangi Bassi, che vuol dire capo delli giardinieri dei Re, ebbi comodità d'entrare con la scorta di lui nel detto Serraglio per la porta del mare, e fui condotto a vedere diverse stanze ritirate del Re...*”

şansı elde ettim ve kendisi Sultana ayrılan çeşitli odaları, banyoları ve gerek altın işçiliğindeki zenginliği gerekse çeşmelerinin bolluğu gibi çok güzel olduğu kadar değişik diğer şeyleri de görmek üzere beni gezdirdi..."

Bununla birlikte, Ottaviano Bon'a ait olan söz konusu anlatıların bizzat Alberti tarafından kendi seyahatnamesine eklenip eklenmediği bilinemediği gibi, bunun daha sonra bir başkası tarafından yapılmış olabileceği de mümkündür. Bütün bu nedenlerden dolayı mevcut seyahatnamenin kaynak olarak kullanılmasında belirtilen hususların dikkate alınması çok önemli yanlışlıkların yapılmasını ve müteakip zamanlarda tekrar edilmesini önleyecektir.

Buraya kadar seyyah ve seyahatnamesi hakkında çeşitli bilgiler farklı yönlerden ele alınıp, çağdaş eserlerle olan benzerlikleri ortaya konduktan sonra eserin muhtevası ve tarihi-coğrafi açıdan verdiği önemli bilgilere de değinmek yerinde olur. Alberti'nin 5-34. sayfalar arasında naklettiği seyahatleri ve 35-59. sayfalar arasında Osmanlı idarî yapısı ve idarecileri üzerine verdiği bilgilerin kendisine ait olduğu anlaşılmaktadır. Örnek verecek olursak; 1609 yılındaki ilk seyahatinin sonlarına doğru, Silivri açıklarında demirlemiş olan Osmanlı donanmasının Toskana korsanlarının üzerine gittiğine ilişkin söyledikleri tarihi gerçeklere uygunluk göstermektedir¹⁰. Gerçekten de bu tarihte Kaptanıderya Halil Paşa komutasındaki büyük bir Osmanlı donanması Malta Şövalyeleri ve Toskana Grandukalığına ait *Santo Stefano Şövalyeleri*'ne karşı Akdeniz'e açılmıştı¹¹. Bunun yanısıra 1620 yılında yeni sultanı tebrik etmek üzere İstanbul'a gelen İran elçilik heyeti ve hediyeleri hakkında naklettiği bilgiler de seyyahın kendi gözlemlerine dayanmaktadır¹². Diğer yandan Osmanlı Sultanı II. Osman'ın taşıdığı unvanlar başlığını taşıyan bölümde padişaha ait unvan ve elkabları da nakletmiştir¹³.

Bunun yanısıra Alberti'nin seyahati süresince takip ettiği denizyolu ve İstanbul-Polonya arasındaki karayolu ile bu yol üzerinde yer alan şehirler hakkındaki genel bilgiler,

¹⁰ *Seyahatname*, s. 16.

¹¹ Mustafa Sâfi, *Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tevârih'i*, Haz. İbrahim Hakkı Çuhadar, C. II, Ankara 2003, s. 124; *Gazânâme-i Halil Paşa 1595-1623 (Tahlil ve Metin)*, Haz. Meltem Aydın, Marmara Üni. TAE. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 174-175; Mehmed b. Mehmed, *Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı (Metin-Tahliller)*, Haz. Abdurrahman Sağırlı, İstanbul Üni. SBE. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000, s. 673; Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan)*, Haz. İdris Bostan, Ankara 2008, s. 118; Nâimâ Mustafa Efendi, *Târîh-i Na'imâ (Ravzatü'l-Hüseyn fi Hulasâti Ahbârî'l-Hâfikayn)*, Haz. Mehmet İpşirli, C. II, Ankara 2007, s. 377.

¹² *Seyahatname*, s. 56-57.

¹³ *Age*, s. 35, 54-55; "...ben ki sultan-selâtin-i cihân ve burhân-ı havâkin-i devran tâc-bahş-ı hüsvân-ı rûy-ı zemin Sultan Osman Hân bin Sultan Ahmed Hân bin Sultan Mehmed Hân bin Sultan Murad Hân... bin Sultan Selim Hân'im...". Bkz. Meryem Kaçan, **XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik Ahidnâmeleri**, Marmara Üni. SBE. Yeniçağ Tarihi ABD yayımlanmamış Y.L. Tezi, İstanbul 1995, s. 103.

Osmanlı donanması, korsanlar ve Osmanlı-Polonya arasında ticareti yapılan ürünler gibi konularda verdiği bilgiler kayda değerdir.

Venedik-İstanbul Denizyolu

Alberti'nin seyahatnamesinin ilk bölümü Venedik-İstanbul arasındaki deniz yolculuğuna ayrılmıştır. İlk olarak 18 Mayıs 1609 tarihinde beraberindeki Venedikli tacirlerle birlikte *Buona Ventura* isimli bir Venedik gemisiyle Akdeniz'e açılan Alberti, sırasıyla Korfu, Zante, Sakız ve Gelibolu güzergâhını takiben 19 Temmuz'da İstanbul'a ulaşmıştır. Adriyatik Denizi'nden başlayan yolculuğun ilk günlerinde, Zante Adası civarında, İskenderiye'den oldukça zengin ürünler getiren yedi Venedik tüccar gemisine rastlayan Alberti ve arkadaşlarının adadaki altı günlük molalarının bitiminde tekrar yola çıkan Buona Ventura, karşılaştığı fırtınaya rağmen yoluna devam etmiştir. Kısa süreli bir dinlenmenin ardından seyyahımız ve beraberindekiler 13 Haziran'da kendileriyle aynı istikamete gitmekte olan bir Fransız tüccar gemisiyle birlikte demir almış ve ayın 21'inde, kuvvetli fırtına nedeniyle, on sekiz gün konaklayacakları Sakız Adası'na varmışlardı. Ancak adada baş gösteren veba nedeniyle *St. Anastasia* kıyısına demirleyen gemideki yolcular şehir merkezine hiç girmemiş, sadece etrafındaki köyleri gezinmişlerdi. Hatta o günlerde serinlemek amacıyla denize giren seyyahımız bir boğulma tehlikesi dahi yaşamıştı¹⁴.

Ayın 8'inde Sakız'dan ayrılan gemi 10 Temmuz'da *Truva* yakınlarına geldiğinde karşılaştığı iki Berberi gemisinden ancak ansızın çıkan rüzgar sayesinde kaçabilmiş, Çanakkale Boğazı'nın iki yakasında bulunan ve bir benzeri daha olmayan kalelere sığınmışlardı. Gerekli gümrük işlemleri ve kontroller için burada kaldıkları süre içerisinde etrafı müşahede eden Alberti'ye göre; civardaki bahçeler ve köyler çok güzel bir manzara sunmaktaydı. Seyahatnamesinin güvenilirliği açısından önemli bir ipucu olarak gördüğümüz notları arasında, Gelibolu'ya ulaştıkları 12 Temmuz gecesi boğazda görünen iki Kuzey Afrika gemisinin limana girişini de şöyle kaydetmiştir:

*“Daha önce arkamızda bıraktığımız iki Berberi gemisi Napoli Valisi'nin bir oğlunun da içerisinde bulunduğu yelkenli bir Sevilla gemisinin ele geçiriliş kutlamasının bir sembolü olarak top ve silah (vb.) atışları arasında akşam saatlerinde limana girdi. Bunun yanısıra, bahsi geçen çocuğu başka bir yere nakletmek üzere [ele geçirilen gemi dışında] Napoli'den Sevilla'ya giden üç gemi daha ele geçirilmişti. Söz konusu dört yelkenli de berberi gemileri tarafından zapt edilmişti. Bunların içerisinde dört Zoccolanti Rahibi de bulunuyordu. Yukarıda bahsedilen çocuk hariç [ele geçirilen] her şey Berberistan'a götürüldü. Sevimli ve güzel olan bu çocuk yaklaşık on iki yaşındaydı... Onu padişaha sunmak için [İstanbul'a] götürdüler ve oldukça kıymetli olduğu için hemen devşirdiler.”*¹⁵

Alberti'nin Cezayir korsanları hakkında aktardığı bu ilgi çekici bilgiler Osmanlı kaynakları vasıtasıyla da teyit edilebilmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, bu tarihlerde Akdeniz'e yönelik büyük bir sefer hazırlığında olan Osmanlı donanması, İstanbul'dan iki menzil uzaklıktaki Silivri'ye gelerek mutat üzere bir mola vermişti. Bu sırada, daha önce denize

¹⁴ Age, s. 5-14.

¹⁵ Seyahatname, s. 15-16.

açılan ve İspanya Kralı'nın akrabalarından Sicilya hâkiminin oğlunun da aralarında yer aldığı beş yüzden fazla yolcuyla İspanya'ya gitmekte olan bir gemiyi ele geçiren Cezayir kaptanlarından Ceneviz Cafer isimli Türk kaptanı, yedeğine aldığı Hıristiyan gemisiyle birlikte Silivri'ye gelerek Kaptanıderya Halil Paşa'yı ziyaret etmiş, ardından Sultan I. Ahmed'e sunulmak üzere bütün esirleri İstanbul'a göndermişti. Yine aynı kaynaklara göre Halil Paşa, bu önemli başarısından dolayı Ceneviz Cafer'e hilat giydirmiş ve birçok hediye vererek mükâfatlandırmıştı¹⁶.

Seyyahımızın Osmanlı donanması hakkında naklettiği bilgiler bu kadarla sınırlı değildir. Gelibolu'dan ayrıldıktan sonra, muhtemelen Silivri'de demirlemiş olan esas donanmayı gören Alberti, Halil Paşa'nın Akdeniz'e açılma nedenlerini de isabetli bir şekilde aktarmaktadır¹⁷: “*Ayın [Temmuz] 15'inde Gelibolu'dan ayrıldık ve Marmara Körfezi'ndeyken [Denizi] Floransa gemilerini bulmaya giden iyi silahlanmış yetmiş gemiden müteşekkil Türk donanmasıyla karşılaştık*”.

Balkanlar ve Polonya Seyahati

Alberti, 1609 yılında İstanbul'a varmasının ardından yaklaşık üç sene hiçbir şey kaleme almamıştır. Bu süre zarfında neler yaşadığına dair herhangi bir bilgi aktarmadığı için hiçbir çıkarımda bulunamıyoruz. Fakat üç senenin ardından onun seyahati yalnızca İstanbul'la sınırlı kalmamış, buradan ticaret amacıyla yük arabalarından oluşan bir kervanla Balkan karayolunu kullanarak Polonya topraklarına kadar gitmiştir. Bu yolculuk sayesinde İtalyan seyyahın notları arasında Balkanlar ve bugünkü Romanya hakkında da bilgiler bulabilmekteyiz. Özellikle İstanbul-Lvov arasındaki yollar ve yerleşim yerleri hakkında genellikle ayrıntıdan uzak, bazense nispeten daha tafsilatlı malumatın yer aldığını görmekteyiz. 1612 yılının sonlarındaki söz konusu yolculuğa ayrılan bölüm “*Tommaso Alberti Tarafından İstanbul'dan Polonya-Lvov'a Karayoluyla Yapılan Yolculuk...*” başlığı altında kaleme alınmıştır.

26 Kasım 1612 tarihinde beraberindeki Venedikli tüccarla birlikte kilim, ravent ve ipek yüklü bir Türk kervanıyla İstanbul'dan hareket eden Alberti'nin yolculuğu da oldukça zor şartlar altında başladı. Seyahatin başlangıç tarihi itibarıyla kış mevsiminin iyice yaklaştığı bir dönemde hareket eden onlarca arabadan müteşekkil kervan, Edirne Kapı'dan çıkarak iki gün iki gece yağmur ve fırtına altında yol almaya devam etti. 8 Aralık'ta kısa bir mola verdikten sonra akşam saatlerinde ihtişamlı bir görüntüye sahip olan ve muhtemelen Silivri yakınlarında Mimar Sinan tarafından yaptırılan otuz iki gözü bulunan “Uzun Köprü”ye ulaşıldı. Tamamen taştan yapılmış, alçak ancak birçok gözü bulunan köprü yaklaşık yarım mil uzunluğundaydı. 9 Aralık akşamı bir sahil kasabası olan Silivri'ye varan kervan, on bir gün

¹⁶ Mustafa Sâfi, *age*, s. 123-124; Mehmed b. Mehmed, *age*, s. 672-673; Kâtib Çelebi, **Fezleke, Tahlil ve Metin**, Haz. Zeynep Aycibin, Mimar Sinan Üni. SBE. Ortaçağ ABD Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007, s. 570; Kâtib Çelebi, **Tuhfetü'l-Kibâr**, s. 118; Nâimâ, *age*, s. 377; Ali Sinan Bilgili, “Osmanlı Tarih Yazarlarına Göre Sultan I. Ahmed Devri Deniz Muharebele-ri (1603-1617)”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 26, Erzurum 2004, s. 237.

¹⁷ **Seyahatname**, s. 16.

sonra büyük bir ticaret pazarına sahip Çorlu'ya ulaştı. Muhtemelen kervanın büyüklüğünden ve hava şartlarından dolayı çok yavaş ilerleyen tüccarlar akşamüzeri Edirne'ye geldi. Alberti, şehir hakkında maalesef çok az bilgi vermiştir: “*Edirne eski ama kötü bir şehir. Burada iki gün kaldık. Modenalı Ludovico Zarlattini isimli sekiz yaşında Türkleştirilen bir devşirmem vardı... Ayın 15'inde gece yarısı buradan ayrıldık ve akşamüzeri Bulgarlar tarafından meskûn Dervente Köyü'ne*¹⁸ ulaştık...”

Ertesi gün Bulgar köyünden ayrılan kervan, eşkıyalarla dolu çok tehlikeli ormanda, oldukça kötü bir yolda ve hiç durmaksızın yağın yağmur altında ilerlemeye devam etti. Nihayet yüksek surları olmayan, güzel bir alanda kurulan “*kötü*” Aydos şehrine vardılar. Müteakip günlerde tırmanması zor dağları ve geçitleri kat eden Alberti ve arkadaşları, Tatar akınları nedeniyle terk edilen ve kervanların yağmalandığı yerleşim yerlerini geçip, Balkar Dağları ve uzun nehirleri aştıktan sonra ayın 21'inde Türklerin yaşadığı Prevedi'ye ulaştılar. Burası ova üzerine kurulmuş, surları olmayan ve yüksek dağlarla çevrelendiğinden dolayı oldukça iyi muhafaza edilebilen bir yerleşim yeri idi. Prevedi'den ayrılarak Dobruca üzerinden yola devam eden kervan, Türklerin dinî bayramları nedeniyle küçük bir köyde konaklamak zorunda kaldı. Kervanda yer alan araba sahiplerinin Türk olması hasebiyle tüccarlar da bayramı kutlamak için onlarla birlikte komşu bir köyde verilen ziyafete katıldı. Ayın 25'inde Türkler tarafından meskûn büyük ormanlar içerisindeki bir ova üzerinde bulunan ve surları olmayan Pazarcık (Barzargichi) şehrine ulaştılar¹⁹.

Uçsuz bucaksız Rumen ovalarını ve *Tatar* topraklarındaki irili ufaklı birçok yerleşim yerini ardında bırakan Alberti, sonu gelmeyen bir denizde seyahat ediyor gibiydi. Arabaların tekerlek izleri olmasa kaybolmaları işten bile değildi²⁰. Rehberleri eşliğinde hiç durmadan ilerleyen kervan, yolda Polonya'dan İstanbul'a gitmekte olan büyük bir tüccar kafilesiyle karşılaştı. Aralık ayı başlarında Tuna'ya ulaşan ve nehir boyunca ilerleyen tüccarlar bir liman şehri olan *Mecina* yani Maçin'e²¹ ulaştı. Burası Osmanlı Devleti'nin gümrük vergileri-

¹⁸ Kervanın belirli menziller ve yolları takiben seyahat ettiğini dikkate alırsak, söz konusu yerleşim yerinin Türkçe Derbent'ten geldiğini kabul edebiliriz. Bu bakımdan söz konusu köy Doğu-Koca Balkan Dağı'nda (Karacadağ) önemli bir geçit yeri olan Derbent Boğazı (Bulgarca Derventski Prohod) olmalıdır. (Bkz. M. Türker Acaroğlu, **Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu**, Ankara 1988, s. 135). Yine o dönemde Aydos'a ulaşmak için buradaki menzilden 12 saat uzaklıktaki Fakihler menzili yer almaktaydı. Öyle ki Fakihler menzilinden sonra genellikle Aydos menziline kullanıldığı göz önünde bulundurulursa, hem menzil hem de derbent olarak hizmet vermesi bakımından Fakihler Karyesi'nin Drevente olması da kuvvetle muhtemeldir. Bkz. Sema Altunan, “XVIII. yy'da Silistre Eyaletinde Haberleşme Ağı: Rumeli Sağ Kol Menzilleri”, **OTAM**, Sayı 18, Ankara 2005, s. 7-8.

¹⁹ **Seyahatname**, s. 19-21.

²⁰ **Age**, s. 21; Fernand Braudel, **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, Çev. M. Ali Kılıçbay, C. I, Eren Yayınları, İstanbul 1989, s. 124.

²¹ Muhtemelen Osmanlı belgelerinde **Maçin** olarak geçen iskele olup ticaretin yoğun olarak yaşandığı ve gümrük vergilerinin tahsil edildiği Tuna kıyısında yer alan bir yerleşim yeridir. Bkz. Mihai Maxim, “Osmanlı Döneminde Bir Tuna Liman Kenti: İbrayil (Braila)”, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Sayı 12 (1982-1998), s. 177. Ayrıca o dönemde İbrail, İsakçı, Tulça, Maçin ve Ahyolu gibi Tuna kıyısında bulunan iskelelerin gümrük işlerine ve tuzlara

ni tahsil ettiği bir iskeleydi. Maçın'de gerekli vergiler ödendikten sonra bütün mallar kayıklara yüklenerek Tuna'nın öte yakasına geçildi. Böylece Hıristiyan nüfusun ağırlıkta olduğu Boğdan üzerinden Polonya'ya doğru yollarına devam ederek, 10 Aralık'ta Boğdan Prensiği'ne bağlı büyük bir pazar olan Vaslui'ye (metinde Vasselü) giriş yaptılar. Burası oldukça fazla nüfus barındıran, bir kiliseyle birlikte Boğdan Prensi'nin sarayının bulunduğu harap olmuş bir yerleşim yeri idi.

Tommaso Alberti, Osmanlı Devleti'ne tâbi bugünkü Rumen toprakları hakkında nispeten daha ayrıntılı bilgiler vermektedir. Vaslui'de bir süre kaldıktan sonra geniş ormanları takiben 15 Aralık'ta "*Boğdan ve Moldovya*" prensinin ikamet ettiği Yaş şehrine vardılar. Surları olmayan şehirde tamamı ahşap yaklaşık 8.000 hane, bir kısmı taş yapı ve bir kısmı ise savaşımlardan dolayı²² harap olmuş birkaç kilise mevcuttu. Prense ait saray, etrafi kerestelerle kaplanmış taş bir yapıydı. Prens şehir merkezine gittiği zaman tamamı kırmızı renkte elbiselelere sahip güz ve arkebüzler kuşanmış 500 süvari kendisine eşlik etmekteydi. Yine seyahatnameye göre; şehir oldukça pis ve yürümeyi engelleyecek kadar çamurlu olmasına rağmen halkı oldukça konukseverdi. Havası çok soğuk olan Yaş'ta ısınmak için soba kullanmaktaydılar. Bölgede 24.000 köy bulunmaktaydı ve halk 60.000 talleri²³ tutarındaki yıllık vergilerini *Büyük Türk'e* vermektedir²⁴. Eflâk ise 24.000 köyle birlikte 100.000 talleri²⁵ vergi ödemekteydi²⁶. 20 Aralık'ta kar yağışı altında Yaş'tan ayrılan Alberti'nin yer aldığı kervan, bazı yerleşim yerlerine uğradıktan sonra dondurucu soğuk yanında açlık ve susuzluk gibi zor şartlar altında hiçbir kapalı mekâna sığınmadan yol almaya devam etti. 26 Aralık'ta nihayet Boğdan Prensine bağlı son şehir olan *Cutino*'ya ulaştılar. Fakat şehri Lehler tarafından tamamen yakılıp yağmalanmış bir halde buldular. Müteakiben Camignizza, Sanuff, Nastasuff, Coslù,

Mukataacı-i Evvel Kalem'nin baktığı da bilinmektedir. Bkz. Yusuf Halaçoğlu, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı**, Ankara 1998, s. 80.

²² Boğdan prenslerinin Avusturya'nın müttefiki olarak hareket ettikleri XVI. yüzyılın sonlarında başlayan uzun süreli Osmanlı-Avusturya savaşlarından Yaş şehri de etkilenmiş, hatta 1594 yılında şehirdeki bütün Türkler ve Rumlar katledilmişti. Bkz. Abdülkadir Özcan, "Boğdan", TDVİA, C. VI, İstanbul 1992, s. 270.

²³ O dönemde kullanılan gümüş bir para birimi.

²⁴ Ayrıca Alberti tarafında verilen bu rakamsal verilerin yanısıra, Boğdan Prensiğinin Osmanlı Devleti'ne 1456'da 2.000, 1527'de 10.000, 1541'de 15.000, 1564-1565'te 30.000, 1568-1569'da 40.000 ve son olarak 1592-1593 döneminde yaklaşık 60.000 altın vergi ödediği bilinmektedir. Bkz. Mihai Maxim, "Moldova", TDVİA, C. 30, İstanbul 2005, s. 236. Akça hesabıyla 1587 yılında Boğdan 3.940.000 ve 1591-1592'de 7.000.000 akça haraç gönderirken, Eflâk 1585-1586'da 7.000.000 akçe ve 1591-1592 döneminde ise 10.000.000 akça göndermiştir. Aynı yazar, "XVI. Yüzyılın Son Çeyreğinde Akçe'nin Devalüasyonu ve Eflâk-Boğdan'ın Haracı Üzerine Etkileri", **IX. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, C. II, Ankara 1988, s. 1001-1009; Bunun yanısıra Uzunçarşılı'ya göre de, XVI. yüzyılın sonları ve XVII. yüzyılın başlarında Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne ödediği haracın miktarı 70 yük yani 7 milyon akça civarındaydı. Bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. III/2, Ankara 1977, s. 100.

²⁵ Boğdan'a karşın Eflâk, XVI. yüzyılın sonları ve XVII. yüzyılın başlarında Osmanlı hazinesine 100 yük (10 milyon) akça tutarında bir haraç göndermekteydi. Uzunçarşılı, **age**, s. 88.

²⁶ **Seyahatname**, s. 25-26.

Sborù ve Savannizza üzerinden hareketle 30 Ocak 1613'te Lvov'a giriş yaptılar. 26 Kasım'da İstanbul'dan başlayan yolculuk yaklaşık dokuz hafta sonra, şimdiki Ukrayna sınırları içerisinde yer alan, Lvov'da sona ermiş oldu²⁷.

Alberti'ye göre şehir hiç güzel değildi ve evler tahtalarla örtülüydü. Buna karşılık kırmızı et, kümes hayvanları ve göl balıkları gibi ürünler bol miktarda bulunmakta, günümüzdeki biraya benzer bir içeceklerle birlikte bol miktarda şarap tüketilmekteydi. Kadınları dükkanlarda kendi işleriyle uğraşmaktaydılar. Kadınlar arasında gerek sokakta gerekse evlerinde dostça öpüşmeleri yaygın bir adetti. Birçok büyük ticaret şehrine yakın olmasından dolayı Lvov da gelişmiş bir ticaret merkezi durumundaydı. Şehir hakkında çok ayrıntılı olmayan bazı gözlemlerini aktaran ve yaklaşık üç ay kadar Lvov'da kalan Alberti, 24 Nisan 1613'te satın aldığı çeşitli mallarla birlikte İstanbul'a doğru yola çıktı. İstanbul'a bir kısmı nakit bir kısmı ise çeşitli ticarî ürünlerden oluşan bir kazançla dönmekteydi²⁸.

Lvov'dan yola çıkan Alberti ve arkadaşları, şehrin dışında arkadaşlarına ait bir evde geceledikten sonra ertesi gün, *Adam Signaschi Palatino della Corona* isimli tanınmış biri tarafından kendilerine hediye edilen bir çift yük atıyla yolculuklarına devam ettiler. Anlaşıldığı kadarıyla kervandan ayrı hareket eden Alberti ve birkaç arkadaşı, yolda karşılaştıkları bazı kimselerin kendilerini soyguncular konusunda uyarması üzerine kervanın toplanma yeri olan Camignizza'ya gitmek üzere yollarını değiştirdiler. 30 Nisan'da adı geçen şehirde toplanan her birisi 6 at koşulmuş 60 büyük yük arabasıyla çeşitli ticarî ürünlere ait yükler, samur, kurt ve tavşan kürkleri ile deri, bıçak ve birçok diğer emtiayı barındıran kervan 4 Mayıs'ta İstanbul yoluna koyuldu²⁹.

Kafile daha önce geldiği yolu takiben seyahatine sorunsuzca devam ediyordu. O dönemde eşkıyalık ve soygun faaliyetlerinin tüccar kervanları için ne kadar tehlikeli olduğuna ilişkin birkaç anekdot aktaran seyyahımız, doğa şartlarının da en az onlar kadar tehlike yaratabileceğini müşahade etmiştir. 23 Mayıs'ta büyük Balkan ormanına ulaşan kervan sarp bir geçitle karşılaşmış, uçurumun kenarında yer alan bu yol kervandaki arabaların geçişine izin vermemişti. Öyle ki içerisinde her birinde 500 adet olmak üzere 30 kese İspanyol riyali, samur kürkleri ve benzeri ürünler yer alan arabalardan birisi geçitte devrilmiş, ancak etraftaki ağaç dallarının arabanın düşmesine mani olmasıyla bütün mallar kurtarılarak yola devam edilebilmişti. Nihayet Aydos ve Silivri üzerinden hareketle 1 Haziran 1613'te İstanbul'a dönmüşlerdi³⁰.

Polonya'dan getirdiği malları İstanbul'da satan Alberti'nin buradaki ikâmeti çok uzun sürmedi. Yaklaşık üç hafta sonra 21 Haziran 1613 tarihinde bir kez daha Lvov'a giden seyyahımız, bu ikinci Polonya yolculuğu hakkında, muhtemelen tekrardan kaçınmak adına, uzun uzadıya bilgiler aktarmamış sadece İstanbul'dan ayrılış ve Lvov'a varış (27 Temmuz) tarihlerini vermiştir. İki haftadan biraz fazla bir süre Lvov'da kaldıktan sonra 13 Ağustos'ta memleketine gitmek üzere Avrupa karayolunu tercih etmiştir. Krakov, Prag ve Nürnberg

²⁷ Age, s. 17-29.

²⁸ Age, s. 29-30.

²⁹ Age, s. 30-31.

³⁰ Age, s. 32-33.

gibi Orta Avrupa şehirlerini dolaşarak Chiavenna ve müteakiben Milano üzerinden Bologna'ya ulaşan Alberti, 20 Nisan 1614'de Venedik'e gitmişti. Bir süre sonra bir başka Venedik gemisiyle ikinci İstanbul yolculuğuna çıkan Alberti, 30 Haziran 1614'de yedi yıl gibi uzun bir süre kalacağı İstanbul'a geldi. Seyyahımız, İstanbul'da kaldığı yedi yıllık süre zarfında, Osmanlı idaresine ilişkin bazı bilindik bilgiler hariç, görüp yaşadıklarını maalesef kaleme almamıştır. Bu tarihten hemen sonra 1621 yılında İstanbul'dan Venedik'e yaptığı karayolu seyahatini birkaç cümleyle ifade ederek bu uzun mesafeli ve çok yönlü seyahat anlatısına son vermiştir³¹.

Osmanlı İdarî Yapısı Hakkındaki Gözlemler

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Alberti'nin seyahatlerine ilişkin verdiği ilgi çekici bilgilerin yanı sıra Osmanlı sarayı ve ordusu, divan üyeleri, idareciler (Beylerbeyi, Sancakbeyi vb), yine bu idarecilerin yazışmalarında kullandıkları unvanlarla Osmanlı hazinesi hakkında rakamlara dayalı olarak aktardığı malumat da dikkati çekmektedir. Ona göre; devletin her türlü vergiden elde ettiği yıllık geliri 6.000.000 yük akçadan³² fazla idi. Bununla birlikte 1620 yılına kadar tahta çıkan Osmanlı padişahlarının isimlerini sıraladıktan sonra Sultan II. Osman'ın yeniçeriler tarafından katledildiğini söyleyerek o sıralarda henüz İstanbul'dan ayrılmadığının ipucunu vermiştir³³.

Bu bakımdan, I. Ahmed döneminde İstanbul'a gelmesine rağmen, Alberti'nin naklettiği bazı konuların ve gelişmelerin ayrılmasına yakın bir zaman olan, II. Osman dönemine denk geldiğini görmekteyiz. Nitekim "11 Kasım 1620, İstanbul" başlığını taşıyan kısımda İran elçisinin İstanbul'a girişini ve askerî törenle karşılanmasının ardından padişahın huzuruna çıkmasını şu şekilde anlatmaktadır:

"Aydın 15'inde adı geçen elçi, imparatorluk sarayına kadar süren çok güzel bir kortej eşliğinde Sultanın elini öpmeye gitti. Elçi, bütün maiyeti gibi, oldukça görkemli bir biçimde giyinmişti. Daha sonra Sultana aşağıda listelenen hediyeleri sundu: görkemli ve zengin kilimlerle süslenmiş üzerlerinde tahtirevanlar bulunan dört büyük fil; çok güzel, eşek büyüklüğünde, iki adet kaplan; vücudu bir öküz kadar büyük fakat bacakları kısa, tüysüz, manda renginde, yüzü öküze benzeyen ancak oldukça uzun, burnunda [pane di zuccaro'ya benzeyen] bir kemik veya boynuzu bulunan, küçük gözlerle sahip, kısa kuyruklu bir gergedan; çok değerli mücevherlerle dolu küçük bir kasa; muhteşem samur kürklerle kaplı, çok güzel ve

³¹ Age, s. 33-34; Ayrıca bkz. Yerasimos, age, s. 181.

³² Alberti meblağı "some d'aspri" yani akça yükü olarak vermiştir. Diğer yandan, verilen rakamın doğruluğu üzerinde fikir yürütebilmek açısından bakıldığında, 1608 yılında Osmanlı hazinesinin bütçe gelirleri 503.691.446 akçaya tekabül ederken, 1643-44 yıllarında 514.467.015 akçaya karşılık geldiğini belirtmekte fayda vardır. Bkz. Ahmet Tabakoğlu, "XVII ve XVIII. Yüzyıl Osmanlı Bütçeleri", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 41, Sayı 1-4 (1985), s. 396; Yine bu gelirler 1669-1670 yıllarında 612.528.960 akça olarak gerçekleşmiştir. Bkz. Ö. Lutfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu Bütçelerine Dair Notlar", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 17, Sayı 1-4 (1955), s. 193-224; Bu bakımdan eserde verilen rakam, yük itibarıyla hesaplanırsa, oldukça mübalağalı görünmektedir.

³³ Seyahatname, s. 35-59.

zengin ipekli bir giysi; tümü kıymetli mücevherlerle bezenmiş Şam kılıcı; 50 deve yükü ipek; 25 deve yükü porselen; 25 deve yükü çok güzel kilim; tamamı gösterişli ve zengin mücevherlerle kaplanmış eyer takımlı güzel bir at³⁴.

Seyahatnamenin içerdiği bilgilerin güvenilirliğini göstermesi bakımından aynı elçilik heyetiyle ilgili Nâimâ tarafından aktarılanlara da bakmak yerinde olur: “*Mâh-ı cumâdelûlâda [Nis.-May. 1619] Acem elçisi Burun Kasım ki nâmesinde Yâdigâr Ali Sultan-ı hulefâ yazardı, gelip yüz yük ipek ve dört fil ve bir gergedan ve ba'zı ala ile Edirne-kapısı'ndan girip, Vefâ'da Pertev Paşa Sarayı'na nüzûl etti*”³⁵. Görüldüğü üzere Alberti'nin daha tafsilatlı olarak aktardığı bilgiler Osmanlı kaynakları tarafından da teyit edilmektedir.

Buraya kadar sadece İran elçisinin ziyaretini ve II. Osman'a getirdiği hediyeleri anlatan Alberti, ayrı bir başlık altında sultanın tahta çıkışını kutlamaya gelen Avrupalı diğer elçiler ve sundukları pişkeş miktarlarını vermeyi de ihmal etmemiştir. Buna göre 1620 yılında Osmanlı Sarayı'nda hazır bulunan elçiler ve sundukları hediyeleri şu şekildedir:

“*İmparatorluk elçisi: 100 zecchini*³⁶, *Fransa elçisi: 40 zecchini, Venedik baylosu: hediye yok, Venedik olağanüstü elçisi: 50 zecchini, İngiltere elçisi: 40 zecchini, Flandra ülkesi elçisi: 40 zecchini, Polonya elçisi: 60 zecchini, Macaristan elçisi: 40 zecchini, Bohemya elçisi: 40 zecchini, Silezya elçisi: 40 zecchini, Moravya elçisi: 40 zecchini, Alman Eyaletlerinin elçisi: 40 zecchini, Transilvanya elçisi: 25 zecchini, Dubrovnik elçisi: 25 zecchini, Eflak prensi: 25 zecchini, Boğdan prensi: 25 zecchini, İran elçisi: 400 zecchini, Fas elçisi: 100 zecchini, Gürcü (Mingrelia) elçisi: 10 zecchini*”³⁷.

Tommaso Alberti, Sultan II. Osman'ın tahta çıkışını tebrik etmeye gelen ülkelerin elçileri hakkında bunları aktardıktan sonra, sarayla ilgili Ottaviano Bon'dan aynen aldığı bölüme geçmiştir ki yukarıda bahsedilen sebeplerden ötürü bu bölümü tekrar değerlendirmeyeceğiz.

Sonuç

Türk tarihi açısından çok değerli bilgileri ihtiva eden ve günümüzde dahi çok fazla faydalanılmayan İtalyan seyahatnameleri arasında yer alan Tommaso Alberti'nin seyahatnamesindeki bölümlerin büyük kısmı başka bir hatıradan alıntı olduğu için çalışmamızda çok fazla ele alınmamıştır. Ancak bundan sonra yapılacak çalışmalarda söz konusu durumun göz önünde bulundurulması gerektiği açıkça ortaya konmuş olmakla birlikte, bu bölüm dışında eserde yer alan yolculuk anlatılarının, aksi ortaya konmadıkça, gerek Osmanlı Devleti gerekse İstanbul-Polonya arasındaki ticaret ve güzergâhlar hakkında oldukça özgün ve güvenilir bilgiler içerdiği açıktır.

³⁴ Age, s. 56-57.

³⁵ Nâimâ, age, II, s. 448.

³⁶ Zecchino (çoğulu Zecchini), genellikle 3.5 gramlık saf altından darp edilen ve XVI. yüzyıldan itibaren ilk zamanlarda tedavülde olan Venedik altın dukalarının yerini alan para birimidir. Bkz. Frederic C. Lane, **Venice: A Maritime Republic**, Baltimore-Maryland 1973, s. 148-149.

³⁷ Age, s. 58-59.

Alberti'nin Osmanlı sarayı ve idarî yapısı hakkında verdiği bilgileri Ottoviano Bon'dan aynen almış olması, yazarın bazı Batılı seyyahlarda görülen “*öteki algısı*”na dayalı olarak Osmanlı Devleti için ne tür bir bakış açısına sahip olduğunu tafsilatlı olarak değerlendirmemiz mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte, İstanbul'da kaldığı uzun süre içerisinde gözlemlediklerini aktarmamış olsa da, seyahati sırasında - Çanakkale Boğazı'ndaki “*ikisinin de bir benzeri olmadığına inanıyorum*” şeklinde tarif ettiği kalelerde olduğu gibi - gördüğü bir kısım Türk şehirleri ve yapıları hakkındaki olumlu ifadelerine dayanarak kendisinin çok önyargılı biri olmadığını söyleyebiliriz.

Diğer yandan XVII. yüzyıl başlarında İstanbul'un Batı ve Doğu ticaret hattı üzerinde hala canlı bir merkez olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Özellikle hava şartları ne olursa olsun Balkanlar üzerinden Kuzey Karadeniz'e kadar uzanan bir sahada cereyan eden ticaretin şekli ve bu ticarete esas teşkil eden emtia hakkında da önemli ipuçları elde edebilmekteyiz. Bilhassa Boğdan ve Eflak Prenslüklerinin de katıldığı uzun süreli Osmanlı-Avusturya savaşları nedeniyle tahrip olan Balkan şehirleri hakkında yer yer karşılaştığımız bilgiler de gözden kaçmamaktadır. Ayrıca, II. Osman dönemiyle ilgili daha ayrıntılı bilgi ve tasvirlerin yer aldığı kısımlar, seyyahımızın son günlerini geçirdiği İstanbul'daki Osmanlı idarî yapısına ilişkin gözlemlerine dayanmaktadır.

KAYNAKÇA

ACAROĞLU M. Türker, **Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu**, Ankara 1988.

ALBERTİ Tommaso, **Viaggio a Costantinopoli di Tommaso Alberti (1609-1621)**, Yayımlayan: Alberto Bacchi della Lega, Bologna 1889.

ALTUNAN Sema, “XVIII. yy'da Silistre Eyaletinde Haberleşme Ağı: Rumeli Sağ Kol Menzilleri”, **OTAM**, Sayı 18, Ankara 2005, s. 1-20.

BİLGİLİ Ali Sinan, “Osmanlı Tarih Yazarlarına Göre Sultan I. Ahmed Devri Deniz Muharebeleri (1603-1617)”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 26, Erzurum, 235-246.

BON Ottaviano, **Il serraglio del Gransignore**, Haz. Bruno Basile, Salerno Editrice, Roma 2002.

BRAUDEL Fernand, **Akdeniz ve Akdeniz Dünyası**, Çev. M. Ali Kılıçbay, C. I, Eren Yayınları, İstanbul 1989.

“Descrizioni del Serraglio del Gransignore fatta dal Bailo Ottaviano Bon (1608)”, Ed. Nicolò Barozzi ve Guglielmo Berchet, **Le Relazioni degli Stati Europei: Lette al senato degli ambasciatori Veneziani del secolo decimosettimo, Turchia**, Venezia 1871.

Gazânâme-i Halil Paşa 1595-1623 (Tahlil ve Metin), Haz. Meltem Aydın, Marmara Üni. TAE. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010.

GÜROL Ümit, **İtalyan Edebiyatında Türkler (Başlangıcından 1982'ye)**, Ankara 1987.

HALAÇOĞLU Yusuf, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı**, Ankara 1998.

KAÇAN Meryem, **XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik Ahidnâmeleri**, Marmara Üni. SBE. Yeniçağ Tarihi ABD Yayınlanmamış Y.L. Tezi, İstanbul 1995.

KÂTİB ÇELEBİ, *Fezleke, Tahlil ve Metin*, Haz. Zeynep Aycibin, Mimar Sinan Üni. SBE. Ortaçağ ABD Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.

-----, **Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan)**, Haz. İdris Bostan, Ankara 2008.

LANE Frederic C., **Venice: A Maritime Republic**, Baltimore-Maryland 1973.

MAXİM Mihai, "Osmanlı Döneminde Bir Tuna Liman Kenti: İbrayil (Braila)", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Sayı 12 (1982-1998), s. 173-187.

-----, "XVI. Yüzyılın Son Çeyreğinde Akçe'nin Devalüasyonu ve Eflâk-Boğdan'ın Haracı Üzerine Etkileri", **IX. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, C. II, Ankara 1988, s. 1001-1009.

-----, "Moldova", **TDVİA.**, C. 30, İstanbul 2005, s. 236-238.

MEHMED b. Mehmed, **Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târih-i Âl-i Osman'ı (Metin-Tahliller)**, Haz. Abdurrahman Sağırlı, İstanbul Üni. SBE. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000.

NÂİMÂ Mustafa Efendi, **Târih-i Na'imâ (Ravzatü'l-Hüseyn fi Hulasâti Ahbârî'l-Hâfikayn)**, Haz. Mehmet İpşirli, C. II, Ankara 2007.

ÖZCAN Abdülkadir, "Boğdan", **TDVİA**, C. VI, İstanbul 1992, s. 269-271.

SÂFÎ Mustafa, **Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tevârih'i**, Haz. İbrahim Hakkı Çuhadar, C. II, Ankara 2003.

SCARDİCCHİO Andrea, **Viaggio a Costantinopoli di Tommaso Alberti (1609-1621)**, Edizioni digitali del CISVA, 2006.

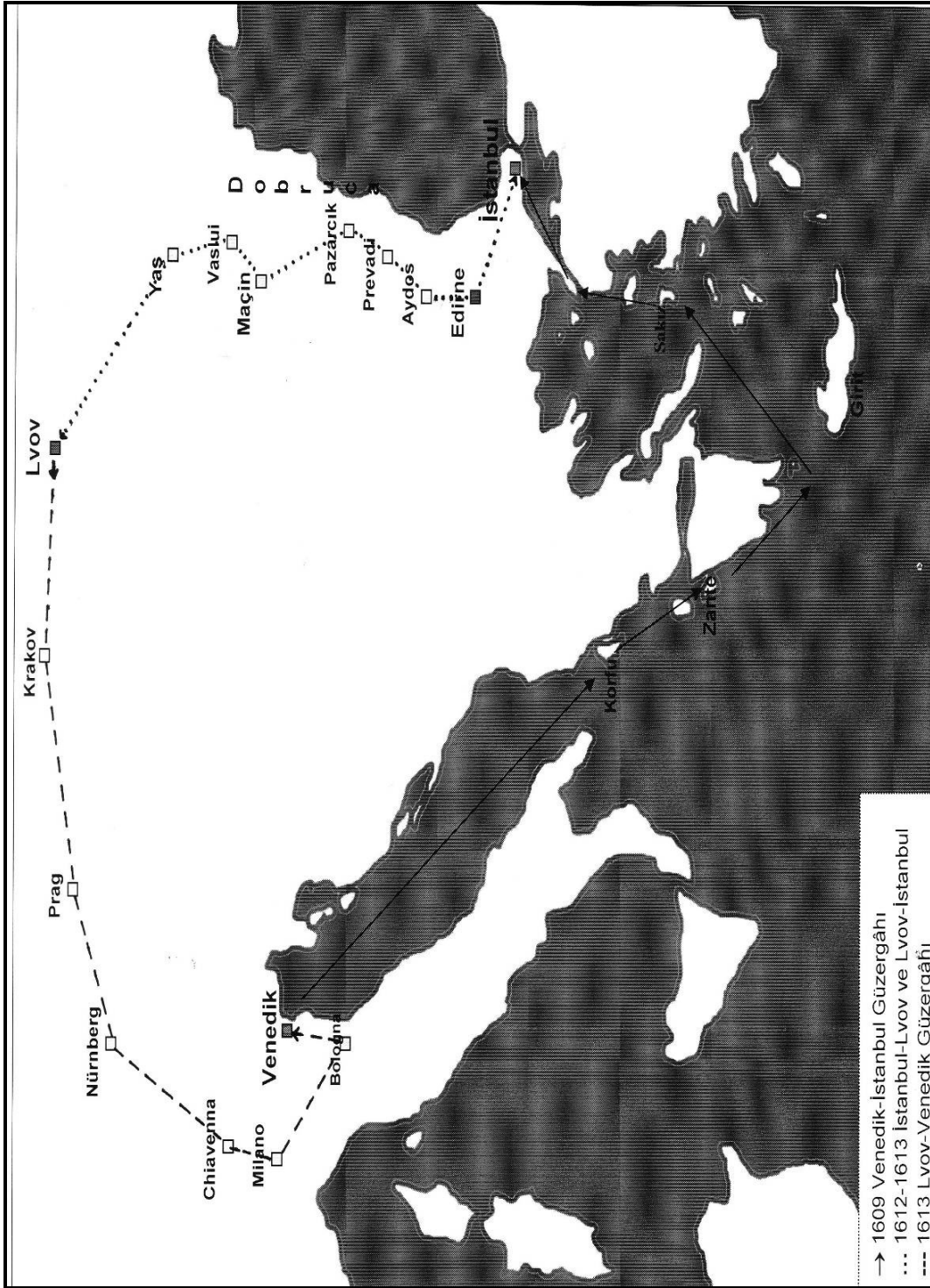
TABAKOĞLU Ahmet, "XVII ve XVIII. Yüzyıl Osmanlı Bütçeleri", **İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. 41, Sayı 1-4 (1985), s.389-414.

UZUNÇARŞILI İ. Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, C. III/2, Ankara 1977.

WITHERS Robert, **A Description of the Grand Signor's Seraglio or Turkish Emperours Court**, Ed. John Greaves 1650.

-----, **Büyük Efendi'nin Sarayı**, Çev. Cahit Kayra, Pera Turizm ve Tic., İstanbul 1996 ve Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2010.

YERASİMOS Stefanos, "Alberti, Tommaso", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul 1993, s. 181.

Harita: Tommaso Alberti'nin Seyahat Güzergâhı